

บูรณาการการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ในจังหวัดยโสธร*

The Integration of The Temples Management According to Theravada Buddhist Philosophy in Yasothon Province

พระปัญกร ปญญาธโร (จันทร์ประแดง), โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระมหาใจสิงห์ สิริธมโม (เถื่อนศรี)

Phra Panyakorn Punyataro (Chanpradaeng), Sowit Bamrungphak

and Phramahajaising Siridhammo (Thuansri)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: crubanoom@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการวัดในสังคมไทย 2) ศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดในจังหวัดยโสธร และ 3) บูรณาการการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดยโสธร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจาก พระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพุทธศาสนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำองค์กร ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป จำนวน 15 รูป/คน เครื่องมือวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการวัดในสังคมไทย คือ Planning การวางแผน Organizing การจัดองค์กร Staffing งานบุคลากร Directing การอำนวยการ Controlling การกำกับดูแล
2. หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดในจังหวัดยโสธร มี 3 หลัก คือ 1) หลักสัปปายะ การจัดการสภาพแวดล้อม เสนาสนะ บุคลากร และกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักธรรม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนทางจิตวิญญาณ 2) หลักปาปนิกรรม คือ การมีวิสัยทัศน์ในการบริหาร และ 3) หลักสารณียธรรม คือ การส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีภายในองค์กรสงฆ์และชุมชน

*ได้รับบทความ: 19 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 12 มิถุนายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 28 มิถุนายน 2568

3. การบูรณาการการบริหารวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ด้วยหลักปาปนิยกรรม คือ การมีวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหาร ความสามารถในการประสานความร่วมมือ การบริหารจัดการวัดที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยหลักสัปปายะ คือ การจัดการสภาพแวดล้อม เสนาสนะ บุคลากร และทำกิจกรรมผ่านหลักสาราณียธรรมให้เกิดความร่วมมือและความสามัคคีภายในองค์กรสงฆ์และชุมชน

คำสำคัญ: บูรณาการการบริหาร; การบริหารจัดการวัด; หลักพุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the concept of temple management theory in Thai society, 2) to examine the principles of Theravāda Buddhist philosophy regarding temple management in Yasothon Province, and 3) to integrate temple management practices with the principles of Theravāda Buddhist philosophy in Yasothon Province. This qualitative research was conducted through the study of the Tripitaka and academic documents on Buddhism. Key informants included 15 individuals comprising organizational leaders, Buddhist leaders, community leaders, and members of the general public. The research instrument used was in-depth interviews, and the findings were presented using analytical descriptive methods.

The results revealed the following:

1. The concept of temple management theory in Thai society encompasses five key functions: planning, organizing, staffing, directing, and controlling.
2. The principles of Theravāda Buddhist philosophy applied to temple management in Yasothon Province include three core principles: 1) Sappāya – managing the environment, buildings, personnel, and activities in accordance with Dhamma to promote spiritual and community development; 2) Paññāya-dhamma – the presence of vision and insight in administration; 3) Sāraṇīya-dhamma – fostering cooperation and unity within the Sangha and the wider community.
3. The integration of temple administration based on Theravāda Buddhist philosophy emphasizes the Paññāya-dhamma principle, involving visionary leadership and administrative capability, along with effective coordination. Successful temple administration also depends on the Sappāya principle—managing the physical and human

environment—and the application of the Sāraṇīya-dhamma principle to cultivate harmony and collaboration within the Sangha and the community.

Keywords: Integration of administration; temple management; Theravāda Buddhist philosophy

1. บทนำ

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมียู่ออาศัยถาวร เพราะการมีที่พักถาวรอาจทำให้เกิดความยึดติดทางโลก ซึ่งขัดกับเป้าหมายของการบวชเพื่อการบรรลุนิพพาน โดยสถานที่ที่พระพุทธเจ้ากำหนดไว้คือ รุกขมูลเสนาสนะหรือการพักอาศัยใต้โคนต้นไม้ พร้อมจาริกไปเรื่อยๆ เพื่อป้องกันการยึดติด ต่อมาพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายอุทยานเวฬุวันแด่สงฆ์โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประธานเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา (วิ.ม. 4/59/71) ต่อมาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ได้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสขออนุญาตจากพระพุทธองค์สร้างที่พักถวายแก่พระพุทธรูปและหมู่พระภิกษุสงฆ์ พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้ถวายที่พักเหล่านั้นแก่พระสงฆ์ในทิศทั้ง 4 ผู้มาแล้วและยังไม่มา (วิ.จุ. 7/307/117-119) เมื่อหมู่พระสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น เหล่าผู้ศรัทธาจึงได้ถวายปัจจัยสี่แก่หมู่พระสงฆ์เป็นจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย วัดจึงมีใช้เพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางในการฝึกฝนอบรมจิตใจการศึกษาตลอดจนเป็นแหล่งรวมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและสังคมที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม บทบาทของวัดในปัจจุบันได้ขยายขอบเขตไปมากขึ้นเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ทำให้เกิดความจำเป็นในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ในอดีต การบริหารจัดการวัดยึดถือหลักพระธรรมวินัยเป็นหลักสำคัญ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำในการดูแลกิจการภายในวัด แต่ในยุคปัจจุบัน เจ้าอาวาสและพระสงฆ์ต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ เช่น การจัดการทรัพยากรบุคคล การเงิน การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาชุมชน การจัดการกับปัญหาทางสังคม และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก อย่างไรก็ตาม พบว่าการบริหารจัดการวัดในบางแห่งยังขาดความเป็นระบบ ขาดการบูรณาการแนวคิดการบริหารสมัยใหม่เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและสังคมได้อย่างเต็มที่ ซึ่งการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับการสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ เจ้าอาวาสนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นพระสงฆ์ผู้มีความรู้หน้าที่บริหารและปกครองวัดที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด ดังนั้นการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนเจ้าอาวาสจะต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ และเป็นที่ศรัทธาของประชาชน ซึ่งคุณสมบัติของ

เจ้าอาวาสนั้นต้องมีพรรษา 5 ขึ้นไป เป็นผู้มีความรู้ความสามารถสมควรแก่ตำแหน่ง มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัยมีศีลจารวัตรที่น่าเคารพเลื่อมใสเป็นผู้ทรงเกียรติ เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในท้องถิ่นนั้น โดยอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้แก่ การบำรุงรักษาวัด จัดการศาสนสมบัติ ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย รวมทั้งให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล (พระครูอาทรยติกิจ (ขึ้น ปญญาโกโม), พระสุธีวีรบัณฑิต และบุษกร วัฒนบุตร, 2560, หน้า 475-490) และเจ้าอาวาสมีอำนาจห้ามบุคคลที่ไม่ได้รับอนุญาตเข้าอยู่อาศัยในวัด สั่งให้บุคคลที่ไม่อยู่ในโอวาทออกจากวัด และสั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดทำงาน ทำทัณฑ์บน หรือขอขมาโทษ หากประพฤติดิฉิน คำสั่งเจ้าอาวาสที่ขัดด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ หรือระเบียบต่างๆ (กองพุทธศาสนาสถาน, 2553, หน้า 3) เมื่อเจ้าอาวาสซึ่งมีหน้าที่และมีอำนาจในการปกครองดูแลกิจการต่างๆ ภายในวัดนั้น เจ้าอาวาสควรมีการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทต่างๆ เพื่อสร้างคุณค่าให้กับบุคคลและองค์กร และควรทำวัดให้เป็นไปในด้านฝึกกรรมฐาน อบรมปฏิบัติธรรม บำเพ็ญธรรม ซึ่งสามารถเป็นที่พักทางจิตใจ ดังนั้น การสร้างวัด สถานที่ทำความดี จึงควรสร้างตามหลักสัปปายะ เพราะถือว่าเป็นหลักธรรมชาติทั่วไปหรือสิ่งแวดล้อมต่าง เพราะวัดที่มีความสัปปายะนั้น ทำให้มีที่อยู่ ที่พักอาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม มีสถานที่บิณฑบาตที่เหมาะสม มีการพูดคุยหรือการใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม มีอาหารและเครื่องบริโภคน้ำที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ มีสภาพดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม (พระพุทธโฆษาจารย์, 2548) เมื่อได้สร้างวัดตามหลักสัปปายะเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ควรใช้การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองของวัดสืบต่อไป ประกอบด้วย หลักปาปณิกธรรม เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ โดยเจ้าอาวาสต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล สามารถจัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และเป็นที่พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), 2549) พร้อมด้วยการใช้หลักสาราณียธรรม อันเป็นหลักการอยู่ร่วมกัน โดยมีการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ แนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน พอได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน และมีศีลบริสุทธิ์เสมอกัน (ที.ปา. 11/317/257) ด้วยการบริหารจัดการตามหลักธรรมนี้ วัดจะมีความสถานที่สงบสุขที่ประชาชนและพระสงฆ์สามารถดำรงตนในธรรมได้อย่างยั่งยืนต่อไป จังหวัดยโสธรเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีวัดจำนวนมากถึง 649 แห่ง พระภิกษุ 2,987 รูป และสามเณร 316 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดยโสธร, 2565) วัดในพื้นที่นี้มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนการเป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านจิตใจและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม พบว่าการบริหารจัดการวัดในจังหวัดยโสธรรยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น การขาดแนวทางการบริหาร

ที่เป็นระบบ การเน้นพัฒนาอาคารสถานที่มากกว่าการส่งเสริมการศึกษาและการปฏิบัติธรรม ขาดความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน และการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การวิจัยเรื่อง บุคลากรการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดยโสธร มีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการวัดที่สอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท โดยเน้นการผสมผสานระหว่างหลักธรรม เช่น หลักสัพปาเย หลักปาปนิกกรรม และหลักสาราณียธรรม กับแนวความคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางทางศาสนาและจิตใจที่มีประสิทธิภาพตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน เสริมสร้างความมั่นคงยั่งยืนให้แก่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการวัดในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดในจังหวัดยโสธร
3. เพื่อบูรณาการการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดยโสธร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงลึก ผ่านการศึกษาเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหลักที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดและหลักพุทธปรัชญาเถรวาท แหล่งข้อมูลสำคัญประกอบด้วย พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย ครบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 งานวิชาการและตำราทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดและการบูรณาการหลักธรรมในการบริหาร วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่ผ่านมา ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัด การพัฒนาชุมชน การใช้หลักพุทธศาสนาในการบริหารจัดการ

2. การวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาวัดในจังหวัดยโสธร โดยเฉพาะวัดที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน ซึ่งคัดเลือกจากวัดที่มีการบริหารจัดการที่โดดเด่นและมีศักยภาพในการเป็นแบบอย่าง ได้แก่ 1) วัดศรีธรรมมาราม (พระอารามหลวง) 2) วัดมหาธาตุ (พระอารามหลวง) 3) วัดสิงห์ท่า 4) วัดพระธาตุภูจาน 5) วัดพระพุทธบาทยโสธร 6) วัด หอก่อง 7) วัดป่านิคมพัฒนาราม 8) วัดภูถ้ำพระ วัดเหล่านี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองยโสธรและอำเภอใกล้เคียง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกจากการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ความเชื่อมโยงกับชุมชน การประยุกต์ใช้แนวความคิดการบริหารที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา

3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาร่วมวิเคราะห์กับข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อสรุปเป็นประเด็นปัญหาสำหรับการทำวิจัย

4. จัดการสนทนากลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึงการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในจังหวัดยโสธร แล้วนำไปสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) พัฒนาชุดคำถามสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมหัวข้อเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด การประยุกต์ใช้หลักพุทธปรัชญาในการบริหาร และความคิดเห็นเกี่ยวกับการบูรณาการแนวคิดสมัยใหม่กับหลักธรรม 2) แบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes) ใช้สำหรับบันทึกข้อสังเกตและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการลงพื้นที่ 3) การบันทึกเสียง เพื่อความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูล (โดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์)

6. ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในจังหวัดยโสธร โดยเน้นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาในบริบทของการบริหารวัด โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย 1) พระสงฆ์ (เจ้าอาวาสและพระภิกษุ) จำนวน 8 รูป 2) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 คน 3) ผู้บริหารองค์กรท้องถิ่น จำนวน 1 คน 4) คณะกรรมการวัด จำนวน 2 คน 5) ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน 6) ประชาชนทั่วไป จำนวน 1 คน รวมทั้งหมด 15 รูป/คน ซึ่งคัดเลือกตามวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเน้นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ตรงในการบริหารจัดการวัด

7. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ข้อมูลที่รวบรวมได้จะนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และเชิงอุปนัย (Inductive Analysis) โดยเน้นการตีความเชิงลึกเพื่อหาความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดการบริหารสมัยใหม่และหลักพุทธปรัชญา 1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แยกประเด็นสำคัญจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และเอกสาร เพื่อนำไปจัดหมวดหมู่และสรุปผล 2) การตรวจสอบข้อมูล (Triangulation) เปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

8. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Data Validation) ใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลผ่านการตรวจสอบแบบย้อนกลับ (Member Checking) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อยืนยันความถูกต้อง นอกจากนี้ ยังใช้การอภิปรายผลกับผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

9. การนำเสนอผลการวิจัย โดยผลการวิจัยจะถูกนำเสนอในรูปแบบของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยสรุปผลการวิจัยออกเป็นหัวข้อหลักๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งมีการอภิปรายผลเชิงวิชาการเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่กับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท รวมถึงข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับการบริหารจัดการวัดในอนาคต

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง บูรณาการการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดยโสธร ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการวัดในสังคมไทย พบว่า การบริหารจัดการวัดในสังคมไทยมีพัฒนาการตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐานในการบริหารแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัย อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การบริหารวัดก็ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่วัดมีความเชื่อมโยงกับสังคมมากขึ้น ทั้งด้านจิตวิญญาณและวัตถุ

การบริหารวัดในปัจจุบันต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ศาสนบุคคล เช่น พระภิกษุ สามเณร และชุมชน 2) ศาสนธรรม คือ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ต้องยึดถือเป็นหลัก 3) ศาสนสถาน เช่น เสนาสนะและทรัพย์สินต่างๆ 4) ศาสนพิธี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงพระพุทธศาสนากับชุมชน และการบริหารวัดที่ดีต้องอาศัยหลักการบริหารสมัยใหม่ควบคู่กับหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น หลักปาปณิกรรม 3 (จักขุมา วิรูโร นิสสยสัมปันโน) และหลัก POSDC (Planning, Organizing, Staffing, Directing, Controlling) เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงและวัดมีความเจริญก้าวหน้า

วัดในพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญทั้งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ศึกษาหาความรู้ และเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนาและชุมชน การบริหารจัดการวัดที่ดีจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธบริษัท 4 ทั้งทางกายและจิตใจ ส่งผลให้สังคมและประเทศชาติมีความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าต่อไป

2. หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดในจังหวัดยโสธร พบว่า หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดยโสธร เน้นการใช้หลักธรรม 3 ประการ คือ หลักสัปปายะ หลักปาปณิกรรม และหลักสาราณียธรรม ดังนี้ 1) หลักสัปปายะ ซึ่งประกอบด้วย 7 ด้าน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและพัฒนาจิตใจ คือ มีการจัดการอาคารสถานที่ให้สะอาด สงบ และเหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม มีการจัดเส้นทางสัญจรภายในวัดให้สะดวก ปลอดภัย และเหมาะสมกับการเดินจงกรม มีการจัดกิจกรรมเผยแผ่หลักธรรมอย่างมีระบบ เพื่อสร้างศรัทธาและความสงบใจ มีการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและเป็นแบบอย่างทางศาสนา มีการจัดการอาหารตามหลักโภชนาการและสุขลักษณะ มีการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับฤดูกาล เพื่อสุขภาพที่ดีของผู้ปฏิบัติธรรม และมีการจัดกิจกรรมและโครงการที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมและสร้างสติปัญญา ซึ่งหลักเหล่านี้มุ่งให้วัดเป็นสถานที่สงบสุขเหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรม และส่งเสริมการพัฒนาจิตใจของผู้เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างยั่งยืน 2) หลักปาปณิกรรม ใช้หลักธรรม 3 ประการในการพัฒนาวัดอย่างยั่งยืน โดยเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารวัดต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล วางแผนพัฒนาวัดให้ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนในด้านศาสนา การศึกษา และสังคม มีการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และมีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับ

คณะสงฆ์ ศิษยานุศิษย์ และชุมชน รวมถึงการประสานงานกับองค์กรภายนอกเพื่อจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ทั้งนี้ควรจัดประชุมวางแผนพัฒนาวัดอย่างสม่ำเสมอและแต่งตั้งคณะทำงานเฉพาะด้านเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพ และ 3) หลักสาราณียธรรม มุ่งเน้นการสร้าง ความสามัคคี ความสัมพันธ์ที่ดี และการพัฒนาในทุกมิติของวัดเพื่อให้เป็นศูนย์กลางทางศาสนาและชุมชน โดยมีบริหารด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารวัดควรปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเมตตา มีการสื่อสารเชิงบวก พูดจาสุภาพ ไพเราะ และให้กำลังใจผู้ที่มาร่วมกิจกรรมในวัด มีการตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวมต่อคณะสงฆ์และคนในชุมชน มีการจัดการทรัพยากรที่โปร่งใสในการบริหารทรัพย์สินของวัด มีการรักษาศีลร่วมกัน โดยส่งเสริมให้คณะสงฆ์และคนในวัดรักษาศีลอย่างเคร่งครัดและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชน และมีการส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน โดยจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย ซึ่งการบริหารวัดตามหลักสาราณียธรรมจะช่วยสร้างความสามัคคีในชุมชน พัฒนาวัดให้เป็นที่พักทางจิตใจ และสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

3. บุรณาการการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดยโสธร พบว่า การบูรณาการการบริหารจัดการวัดในจังหวัดยโสธร ได้นำหลักธรรมสำคัญทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นหลักธรรม 3 ประการ ได้แก่ สัปปายะ ปาปนิชธรรม และ สาราณียธรรม ซึ่งแต่ละหลักธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสำเร็จและความยั่งยืนให้แก่วัดและชุมชน ดังนี้ 1) หลักสัปปายะ เน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและส่งเสริมการพัฒนาจิตใจของผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม โดยมีการจัดการพื้นที่วัดให้สะอาด สงบ ร่มรื่น และเหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม รวมถึงการจัดระบบสัญญาณภายในวัดให้สะดวกปลอดภัย และการดูแลโภชนาการและสุขภาพของผู้ปฏิบัติธรรม 2) หลักปาปนิชธรรม เน้นการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและความสามารถในการบริหารจัดการของเจ้าอาวาส ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีปัญญามองการณ์ไกล และสามารถจัดการงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) หลักสาราณียธรรม ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี และการแบ่งปันภายในวัดและชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือและความเข้มแข็งภายในองค์กร

ผลจากการบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้ ส่งผลให้วัดในจังหวัดยโสธรหลายแห่งประสบความสำเร็จในการพัฒนาและเป็นที่ยอมรับจากชุมชนและหน่วยงานภายนอก ตัวอย่างเช่น วัดพระพุทธบาทยโสธร อำเภอมหาชนะชัย ได้ริเริ่มโครงการ “วัด ประชา รัฐ สร้างสุข” ซึ่งเป็นโครงการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและสร้างความยั่งยืนให้แก่วัด โดยเน้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน วัดมหาธาตุ และวัดศรีธรรมาราม อำเภอเมืองยโสธร ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภายนอกเพื่อพัฒนาโรงเรียนการกุศลและโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกสามัญและแผนกบาลี ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาวัดและการศึกษาของชุมชน

การบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ ไม่เพียงช่วยพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่สงบสุขและเหมาะสมเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมทาง

ศาสนาและสังคม เจ้าอาวาสที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนและนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม สามารถสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรภายในวัดและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดอย่างเต็มที่ ผลลัพธ์ที่ได้คือ วัดมีความเข้มแข็ง มีความสามัคคีภายในองค์กร และสามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ วัดยังได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภายนอกและได้รับรางวัลต่างๆ ซึ่งสะท้อนถึงความสำเร็จในการบริหารจัดการที่เน้นประโยชน์สุขของทุกภาคส่วน

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยวิจัยเรื่อง บุคลากรการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดยโสธร ตามวิธีดำเนินการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยนี้ศึกษาการบริหารจัดการวัดในจังหวัดยโสธรโดยใช้หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นกรอบแนวคิดหลัก เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารวัดในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน การบริหารจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ที่ใช้ทรัพยากรและกระบวนการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ลักษณะสำคัญของการบริหาร ได้แก่ การมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน การพึ่งพาปัจจัยบุคคล การใช้ทรัพยากรเป็นพื้นฐาน การดำเนินการเป็นกระบวนการ การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และการอาศัยความร่วมมือร่วมใจอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับพระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกิจโร), สมบัติ อรรถพิมล, พระมหากิตติกร กิตติกรโก (2567, หน้า 54-64) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเชิงพุทธสมัยใหม่กับการจัดการองค์การสงฆ์ พบว่า การจัดการเชิงพุทธสมัยใหม่มี 2 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ ทั้งในภาครัฐ เอกชน และคณะสงฆ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) การบริหารกิจการพุทธศาสนา 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การเผยแผ่ศาสนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ และสาธารณูปการ ซึ่งเป็นการบริหารองค์กรสมัยใหม่ โดยอาศัยหลักพระวินัยและการมอบหมายหน้าที่ตามลำดับความสำคัญ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธวิธีบริหาร ว่าพุทธวิธีบริหารเป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารคณะสงฆ์ สืบทอดมานานกว่า 2,500 ปี และเป็นแบบอย่างในการศึกษาการบริหารในพระพุทธศาสนา โดยมีหลักการบริหารสรุปเป็นกรอบ POSDC ดังนี้ (1) P (Planning) การวางแผน เพื่อกำหนดทิศทางและแนวทางการดำเนินงาน (2) O (Organizing) การจัดองค์กร โดยกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์และการแบ่งงาน (3) S (Staffing) การจัดการบุคลากร ตั้งแต่การสรรหาและการพัฒนาบุคลากร (4) D (Directing) การอำนวยการ ผ่านการสื่อสารและภาวะผู้นำ (5) C (Controlling) การควบคุมและกำกับดูแลคุณภาพการทำงาน พุทธวิธีบริหารนี้เน้นสร้างสมดุลระหว่างหลักธรรมทางศาสนาและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กร

2. การบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทพบว่าวัดในจังหวัดยโสธร มีการวางแผนการดำเนินงานที่ผสมผสานระหว่างหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่และหลักพุทธธรรม ร่วมกับการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาอย่างชัดเจน ทั้งในด้านศาสนกิจ การศึกษา และการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของทองดี ปาโส (2566, หน้า 145-157) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำตามหลักปาณิกธรรมของการบริหารองค์กรในยุคชีวิตวิถีใหม่ พบว่า การบริหารจัดการงานสาธารณูปการในวัดมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนและสถานที่น่านั่งนรมย์ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยใช้ทฤษฎีระบบของเดวิด อีสตันและหลักการ POSDC (การวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม) งานสาธารณูปการแบ่งเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ (1) การดูแลศาสนสมบัติ (2) การบูรณะและพัฒนาวัด และ (3) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ เพื่อให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นสถานที่สงบเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม วัดควรเป็นรมณีสถานที่สะดวกในการเดินทาง สงบเงียบ และเหมาะสำหรับการหลักเรือน เจ้าอาวาสต้องบริหารจัดการตามหลักการเหล่านี้เพื่อให้วัดเป็นสถานที่น่านั่งนรมย์ตามหลักสัปายะ สอดคล้องกับงานวิจัยของปาลิดา นามเสนาะ, พระมหาพงษ์เทพ ปากาโร และปณิดา สร้อยสาย (2566, หน้า 197-207) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นการบริหารที่ให้บุคคลในองค์กรหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมทำงานเป็นทีม ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ โดยนำรูปแบบการมีส่วนร่วมมาใช้ในทุกขั้นตอน เช่น การคิดค้นปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล พร้อมประยุกต์หลักสาราณียธรรม 6 ได้แก่ เมตตา ภาวกรรม เมตตาวิจิตรกรรม เมตตาโมกกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญดา และทิวฐีสามัญญดา เพื่อสร้างความร่วมมือและลดความขัดแย้งภายในองค์กร การสรรหาและพัฒนาบุคลากรเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และทักษะการบริหาร โดยเฉพาะการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและการทำงานเป็นทีม เจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดี ใช้หลักเมตตาวิจิตรกรรมและเมตตาภาวกรรมเพื่อสร้างแรงจูงใจ ส่วนการควบคุมและติดตามผลเน้นการประเมินอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และใช้หลักทิวฐีสามัญญดา เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรางคณา สุริยะ (2566, หน้า 41-54) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการสร้างองค์กรแห่งความสุข พบว่า หลักสาราณียธรรมประกอบด้วย เมตตาภาวกรรม เมตตาวิจิตรกรรม เมตตาโมกกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญดา และทิวฐีสามัญญดา เป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีระหว่างเพื่อนร่วมงาน ครอบครัว และชุมชน เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กร จะช่วยขับเคลื่อนการสร้างองค์กรแห่งความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ ส่งผลให้เกิดสันติสุขและความสำเร็จในการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการวัดต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมอย่างรอบด้าน เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยและสถานที่ที่สงบ รมรื่น การเดินทางสะดวก การเผยแผ่ธรรมที่มีคุณภาพ การสร้างบุคลากรที่มีศีล

ธรรม และการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพและการปฏิบัติธรรม ทั้งนี้ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรมที่มีความยั่งยืนและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างเหมาะสม

3. การบูรณาการการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดยโสธรสามารถสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพการบริหารและการดำรงคุณค่าทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบอย่างสำหรับการพัฒนาวัดในบริบทอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะการบริหารให้ผู้นำทางศาสนา โดยจัดอบรมหลักสูตรที่ผสมผสานความรู้ทางการบริหารกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้วัดเป็นทั้งศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและต้นแบบของรณนิยสถานที่ยังเสริมความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าของพระพุทธศาสนา การพัฒนานี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งพระสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของจิตติวิสัย สุขป้อม และคณะ (2566, หน้า 21-32) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องหลักพุทธธรรมกับการเสริมสร้างการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มิติการสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาทีมสำหรับผู้บริหาร พบว่า หลักพระพุทธศาสนาซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมที่สำคัญกับการพัฒนาศักยภาพปัจเจกบุคคลและความเป็นหมู่คณะ หลักธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพตนเอง พัฒนาคณะ และ พัฒนาองค์กรที่สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลายทั้งด้านการศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนา ครอบครัว ชุมชน สังคม และการพัฒนาองค์กรต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้วัดมีความเจริญก้าวหน้า ทั้งในด้านการพัฒนาสภาพแวดล้อม การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน และการสร้างความสามัคคีภายในชุมชน วัดจึงเป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ขับเคลื่อนด้วยหลักธรรมและความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อให้วัดมีบทบาทสำคัญในสังคมไทยอย่างยั่งยืน และเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ประชาชน อันเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

ในการนำเสนอผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ค้นพบหลักในการบริหารจัดการวัดให้เจ้าอาวาสเป็นผู้นำที่ดีมีคุณธรรมสามารถนำพาวัดหรือองค์กรไปสู่จุดหมายที่ดีได้ จะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล จำต้องส่งเสริมด้วยปัญญาให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ รวมถึงมีความรอบรู้เกี่ยวกับบริบทของวัดในทุกๆ ด้านทั้งภายในและภายนอกวัด เพื่อเป็นปัจจัยในการส่งเสริมให้เจ้าอาวาสสามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีมุมมองที่เปิดกว้าง ยอมรับและเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบัน รวมถึงพร้อมที่จะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาเป็นพลังในการส่งเสริมการดำเนินงาน โดยไม่แบ่งแยกหรือขัดแย้งกัน ถ้าทุกฝ่ายมีความปรารถนาหรือเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำพาวัดไปในทางที่ดีบน

หลักของประโยชน์ส่วนรวมแล้วนั้น พลังความสามัคคีนับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินการไปสู่เส้นทางความสำเร็จ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพบทบาทของพระสงฆ์ด้านพัฒนาชุมชนในจังหวัดยโสธร

2.2 การพัฒนาการแนวคิดกับการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภวนา 4 (กาย ศีล จิต ปัญญา) แบบพุทธบูรณาการในจังหวัดยโสธร

2.3 การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งการเผยพระพุทธศาสนา ร่วมกับชุมชนในจังหวัดยโสธร

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยเรื่อง บูรณาการการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดยโสธร ตามระเบียบวิธีวิจัยแล้ว สามารถสรุปในลักษณะเชิงพรรณนา ความว่า “SĀDHU Model” นำเสนอกรอบการบริหารจัดการวัดโดยการบูรณาการหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งประกอบด้วย สัปปายะ (สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม) ปาปนิกรธรรม (การมองการณ์ไกลและการบริหารจัดการ) และ สาราณียธรรม (การสร้างสามัคคีและเครือข่ายในวัดที่เข้มแข็ง) ซึ่งจะช่วยให้การบริหารจัดการวัดมีความยั่งยืนและมีความร่วมมือที่ดีระหว่างสมาชิกภายในวัดและชุมชน โดยแต่ละส่วนของ “SĀDHU Model” เป็นแนวทางการบริหารจัดการวัดอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

S = Strategic Vision (การบริหารเชิงกลยุทธ์ที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน) เป็นการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่มุ่งสร้างวิสัยทัศน์ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ช่วยให้องค์กรกำหนดเป้าหมายระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างทิศทางการทำงานที่ชัดเจนทุกด้าน และส่งเสริมการทำงานแบบมีระบบด้วยเป้าหมายร่วมกัน โดยการสื่อสารวิสัยทัศน์ให้ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกันจะเพิ่มความเชื่อมั่นและแรงจูงใจให้พนักงานร่วมกันขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายระยะยาว

Ā = Adaptive Management (การบริหารที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวตามบริบทของสังคมและชุมชน) เป็นแนวทางการบริหารที่เน้นความสำคัญของการปรับตัวและความยืดหยุ่นในการจัดการองค์กรหรือชุมชน โดยเฉพาะในบริบทของวัด ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมของชุมชน การบริหารแบบ Adaptive Management จะช่วยให้วัดสามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสม แนวทางนี้ไม่เพียงแต่คำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงปัจจัยอื่นๆ เช่น เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่อาจส่งผลกระทบต่อดำเนินงานของวัด การบริหารแบบ Adaptive Management จะช่วยให้วัดสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าดั้งเดิมของวัดไว้ได้

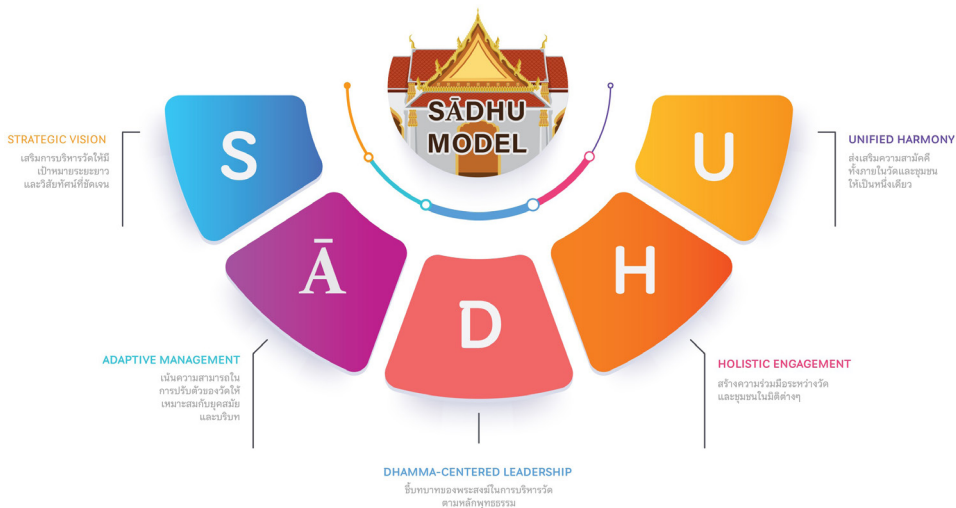

D = Dhamma-Centered Leadership (ภาวะผู้นำที่ยึดมั่นในหลักธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี) โดยผู้นำยึดหลักความถูกต้อง ความดีงาม และจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและสังคม ในบริบทการบริหารวัด ผู้นำต้องเข้าใจหลักพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง นำมาใช้บริหารจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นประโยชน์ส่วนรวมและความเจริญของพระพุทธศาสนา สร้างความสงบสุขและความเจริญให้วัดและชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำหลักตามหลักพุทธธรรม

H = Holistic Engagement (การสร้างการมีส่วนร่วมอย่างรอบด้านระหว่างวัดและชุมชน) เป็นแนวทางที่มุ่งสร้างความร่วมมือรอบด้านระหว่างวัดและชุมชน ไม่จำกัดแค่กิจกรรมทางศาสนา แต่ครอบคลุมด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน เช่น ยกระดับคุณภาพชีวิต อนุรักษ์วัฒนธรรม สร้างอาชีพ และดูแลสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

U = Unified Harmony (การส่งเสริมความสามัคคีและสมานฉันท์ในองค์กรและชุมชน) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการสร้าง ความสมัคสมานสามัคคีและความปรองดองทั้งภายในองค์กรและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของวัดและชุมชนที่เกี่ยวข้อง แนวคิดนี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมให้บุคคลในองค์กรหรือชุมชนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเข้าใจ การยอมรับ และการให้เกียรติซึ่งกันและกัน อันเป็นการรวมพลังของทุกคนในองค์กรและชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียว เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข มีความสุข และเจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริง

แนวทาง SĀDHU Model นี้เป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยส่งเสริมให้วัดสามารถพัฒนาเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและปัญญาของชุมชน ควบคู่ไปกับการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงและความยั่งยืนของพระพุทธศาสนา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธศาสนสถาน. (2553). *คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*. นครปฐม: กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ฐิติวัธน์ สุขป้อม, ญัณฐกรณ ปะพาน, ญัณฐพัชร สายเสนา, อภิชาติ หาจัตรัส, สิริพร หาจัตรัส, เอนก เทียนบูชา, เริงวิชญ์ นิลโคตร และวริยาพัชร วรภัทร์สรกุล. (2566). หลักพุทธธรรมกับการเสริมสร้างการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มิติการสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาทีมสำหรับผู้บริหาร. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม*, 18(2), 21-32. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/journalgrdcru/article/view/267557/176631>
- ทองดี ปาโส. (2566). ภาวะผู้นำตามหลักปาปนิกรรมของการบริหารองค์กรในยุคชีวิตวิถีใหม่. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 6(4), 145-157. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jidir/article/view/260237>
- ปาลิดา นามเสนาะ, พระมหาพงษ์เทพ ปภากร และปณิดา สร้อยสาย. (2566). การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักสาราณียธรรม 6 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสาร มจร บาลีศึกษายุทธศาสตร์บริหาร*, 9(1), 197-207. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Palisueksabuddhaghosa/article/view/259413>
- พระครูอาทรยติกิจ (ชื่น ปญญาภาโม), พระสุธีวรบัณฑิต และบุษกร วัฒนบุตร. (2560). ประสิทธิผลการบริหารงานของเจ้าอาวาสในอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์บริหาร*, 6(2, ฉบับพิเศษ), 475-490. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jsr/article/view/242563>
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธโฆษาจารย์. (2548). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค* (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์พรินต์.
- พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงุโร), สมบัติ อรรถพิมล และพระมหากิตติกร กิตติโรโก. (2567). การจัดการเชิงพุทธสมัยใหม่กับการจัดการองค์การสงฆ์. *วารสารบัณฑิตศึกษาวិชาการ*, 2(3), 54-64. https://so18.tci-thaijo.org/index.php/A_GJ/article/view/390/311
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดยโสธร. (2565). จำนวนวัดและจำนวนพระภิกษุสามเณรจังหวัดยโสธร.
ยโสธร: สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดยโสธร.
สุรางคณา สุริยะ. (2566). การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการสร้างองค์กรแห่งความสุข. วารสารศาสตร์
แห่งพุทธ, 2(1), 41-54. <https://so10.tci-thaijo.org/index.php/JNBS/article/view/1855/1217>

